

PREVEDERI PRIVIND FORMAREA ÎNȚĂLĂ A CADRELOR DIDACTICE CA TRANSMIȚĂTORI AI VALORILOR ECOLOGICE SOCIETĂȚII

Liliana SARANCIUC-GORDEA

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”

This article treats a new problem of continuous forming of teachers for primary schools – this problem is based on the necessity of teacher’s ecological competence forming, for pupils’ education. There are a lot of social, political and scientific arguments which demonstrate the correlation between this problem and the education’s development on national and global plane.

Realitatea contemporană impune cu insistență preocuparea pentru prezervarea mediului la nivel politic, social-economic, juridic și educativ. În societatea de astăzi devin tot mai răspândite atitudinile ecocentriste, generate de teama fiecăruia de a se vedea pe sine și pe cei apropiați amenințați de degradarea mediului [2, 6, 7]. De pe această poziție se conturează necesitatea de renovare a conținutului procesului educațional în școală cu scopul de a educa generația în devenire a fi aptă pentru explorarea judicioasă a mediului social și natural [12, 10, 15].

Educația relativă de mediu trebuie să fie globală, să cuprindă toată experiența umană și să reflecte schimbările într-un univers în transformare rapidă. Ea trebuie să pregătească individul pentru viață, grație înțelegerii marilor probleme ale lumii contemporane, să-i formeze calitățile necesare pentru a juca un rol productiv în ameliorarea și protejarea mediului, ținând cont de valorile etice. Adoptând o formulare holistică, fondată pe o înțelegere larg interdisciplinară, o asemenea educație creează o viziune de ansamblu conformă realității interdependenței dintre mediul natural și mediul social [4].

Educația relativă de mediu constituie o componentă esențială a efortului întreprins în diferite țări pentru a da educației o mai mare eficiență și a face din ea un factor de dezvoltare națională. Acest scop va fi atins pe deplin doar în măsura în care mijloacele necesare implicării unei educații relative de mediu vor fi clar incluse în politicile și în planificarea generală a educației. Astfel, educația relativă de mediu nu va fi limitată la un anumit grup de oameni, instituții sau programe, ci va deveni un element esențial al procesului educativ.

Bineînțeles, educația nu poate să soluționeze de una singură toate problemele mediului, care sunt impuabile unui ansamblu de factori fizici, biologici și ecologici, economici, sociali și culturali. Dar, cu ajutorul științei și al tehnicii, ea poate contribui la formularea de soluții alternative, fondate pe echitate și solidaritate. La fel ca și dezvoltarea – proces la care concurează raporturi multiple – protecția și ameliorarea mediului trebuie să se înscrie în perspectiva acordării unei atenții constante față de nevoile și aspirațiile oamenilor pentru respectul echilibrului fundamentale și pentru grija repartiției echitabile a beneficiilor progresului.

Includerea educației relative de mediu în educația formală este astfel realizată prin modalități diverse, care, cu grad diferit, implică o abordare interdisciplinară. Aceste modalități se profilează de la simpla introducere de noțiuni asupra mediului în disciplinele tradiționale până la totala integrare a acestora în jurul unui proiect de acțiune comună asupra mediului, trecând prin convergențele disciplinelor la nivelul unor afinități de structură și metodologie. În acest fel, concepția de a face din educația relativă de mediu o materie distinctă, care să se alăture celorlalte, predate deja în școli, devine neoperantă, acest tip de educație sprijinindu-se, în mod permanent, pe implementarea problematicii mediului în disciplinele clasice [9, 4, 10].

Dezvoltarea educației relative de mediu necesită o metodologie pedagogică specifică. Într-adevăr, unele programe educative actuale sunt lipsite de o viziune globală și au tendința să accentueze specializarea și să favorizeze percepția îngustă a realității. Deseori, ele nu țin cont de concepțiile educative moderne fondate pe participare, pe cercetare și experimentare, și nici de metodele de evaluare indispensabile unei pedagogii centrate pe practică, pe cel ce învață [3].

O manieră eficientă și recomandabilă de a introduce concepția interdisciplinară este pedagogia prin elaborarea de proiecte, care pot viza cercetarea diferitelor soluții posibile la probleme de igienă, alimentație, poluare, amenajare a unui spațiu verde etc.

Există caracteristici metodologice specifice pentru diferite niveluri ale învățământului formal. Pentru școala generală, studiul mediului înconjurător al copilului are o importanță deosebită. Copilului trebuie să i se dezvolte simțul de responsabilitate și să fie în permanență constructiv. Elevii trebuie puși, cât mai curând, în fața unor probleme relativ complexe, să li se ceară să propună soluții, să participe la măsuri de protecția mediului (amenajarea terenurilor, plantări, curățenie etc.). La nivelul școlii secundare, elevii trebuie să cunoască noțiunea de ecosistem și, de asemenea, legăturile anumiților factori socioeconomiici ce conduc raportul dintre om și mediu. La nivel universitar, studenții trebuie să cunoască funcționarea fluxurilor de energie din ecosisteme, tehnicile de analiză a sistemelor, inclusiv implicațiile economice și sociale ale protecției mediului.

Se cuvine, de asemenea, ca educația relativă de mediu, educația ecologică să se găsească și în structura educației neformale (extrapolare). Ea trebuie să formeze cetățeni capabili a înțelege responsabilitatea lor față de mediul înconjurător, ținând cont de diferite particularități. În orașe, printre altele, cetăținii trebuie incitați să reflecte asupra calității produselor oferite și să evalueze efectele acestora asupra propriei existențe. În mediul rural trebuie să se contribuie la conservarea și utilizarea rațională a pământului, a resurselor fiziologice, a calității elementelor primare. În ambele zone educația relativă de mediu trebuie să contribuie la formarea unor cetățeni capabili să judece critic calitatea serviciilor publice, dar și gata să susțină măsurile care răspund cu adevărat necesităților ameliorării mediului înconjurător.

Valorile cele mai semnificative, care se cer asociate pentru a crea un climat favorabil educației ecologice sunt *vrednicia, seriozitatea, adevărul și curajul* [5]. Într-o societate sau – pentru a reduce aria de aplicabilitate a valorilor discutate – într-o disciplină, *vrednicia* este determinată pentru supraviețuire și progres. Pe baza ei se consolidează realizări trecute și se imaginează structuri care n-au existat vreodată și care sunt benefice pentru umanitate. Datorită *vredniciei*, ecologia va găsi în toate disciplinele limitrofe sau contingene profesionalism și eficiență. *Vrednicia* constituie o calitate ce se dobândește încă din școală, prin însușirea diverselor materii, a cunoștințelor practice și a teoriilor care le însoțesc, le premerg sau apar drept concluzii. Însușirea *vredniciei* presupune un climat de emulație, de datorie, de exigență. Nu este, însă, vorba de capacitatea profesională, ci de siguranța pe care un univers cunoscut și-o poate imprima, de înțelegerea felului în care se naște competența. La acest nivel intervine *seriozitatea*, pentru a înțelege că orice lucru făcut, orice cunoștință stocată trebuie să aibă o anume durabilitate în timp, o anume poziție în sistemul de priorități, o importanță ierarhizată [5]. Calitatea și seriozitatea încep în școală, se dezvoltă în școală pentru a se manifesta la toate nivelurile societății și pentru a se întoarce din nou în școală, ca valoare educativă.

Strâns legată de *vrednicie* și de seriozitate este capacitatea *de a avea curaj* în a milita pentru *adevăr*. Știință fără adevăr nu există, deci, n-ar exista nici ecologia. Iar „științele” cu jumătate de adevăr sunt la fel de inoperante ca și cele fără adevăr – pentru a fi în exprimare mai îngăduitori decât cei care spun că un adevăr pe jumătate este mai grav decât o minciună.

Sistemul de valori care formează o etică este intrinsec în asocierea sa. *Vrednicia* se capătă într-o școală de calitate, prin seriozitate și selecție, iar descoperind adevărul și promovându-l cu curaj, ea devine eficientă și creează valori. Valorile astfel create devin bunuri ale societății și permit diversificarea asociațiilor de valori în etici remarcabile, la care se poate ajunge printr-o multitudine de educații, inclusiv cea ecologică, din nou ca parte a unei vaste educații – de data aceasta de o calitate infinit superioară.

Educația ecologică nu poate exista fără valorile la care ne-am referit. Fiind o știință de sinteză, ecologia are nevoie de o *vrednicie* născută pe o vastă cultură generală. În contact nemijlocit cu multe alte discipline, despre care cunoaște numeroase lucruri, dar în care nu este specialist, ecologul are nevoie de seriozitate desăvârșită în selecție și în consultare.

Fiind o știință a naturii, ecologia are drept pivot realitatea și adevărul, niciodată păreri, fantezii, închipuiri. Un singur neadevăr dărmă eșafodajul unor întregi cercetări; de aici necesitatea de a avea curajul înlăturării imposturii și mistificării, promovării curajoase a adevărului.

Trăsăturile de caracter și calitățile pe care le transmite școala tinerei generații împrumută diferite canale, inclusiv pe cel al educației în spirit ecologic, devenită aproape sinonimă cu dragostea față de natură și de umanitate, de adevăr, bunăstare și armonie – care se clădesc prin *vrednicie, seriozitate, adevăr și curaj*.

Învățământul necesită în permanență o structurare, pentru a ține pasul cu dezvoltarea științei și a societății. Ultimele secole de progres științific și intelectual au reliefat o coerență fundamentală a structurilor cunoștințelor acumulate de om și o viziune corelativă care ne duce cu gândul la concepția ecologică și dialectică a interdependențelor [4].

În aceeași cheie se impune și necesitatea regândirii procesului de pregătire inițială a cadrelor didactice spre formarea pedagogului ca transmițător al valorilor ecologice societății. Modul de instruire a studenților în multe probleme de importanță capitală trebuie structurat astfel, încât procesul de predare să înceapă cu concluziile. Și asta pentru că dacă marile principii sunt, într-adevăr, utile, este de așteptat ca ele să implice detaliile, procedeele experimentale și matematice, învățate la cursurile generale sau care decurg din acestea [4].

Referitor la pregătirea profesională a viitorilor pedagogi pentru realizarea educației ecologice a elevilor, se fac remarcate următoarele idei pedagogice.

U. Bronfenbrenner a emis o concepție a pregătirii profesionale ecologice a viitorului pedagog, bazată pe ideea că dezvoltarea individului are loc în funcție de diverse niveluri ale mediului său sociologic [8]. La primul nivel, elevul este plasat în mediul apropiat lui, în ansamblul de locații care oferă oportunități de a experimenta interacțiuni cu mediul natural/social. Acest nivel pune accentul pe dezvoltarea de mai departe a individului la celelalte niveluri și atrage o atenție deosebită pregătirii ecoeducaționale a cadrelor didactice din învățământul primar.

H. Дряхлов, В. Кондратьев argumentează că pregătirea universitară a studentului – viitor învățător pentru educația ecologică a elevilor, trebuie să fie orientată spre însușirea experienței social-ecologice [11]. În acest context, studentul se transpune în sistemul „student–mediu natural” și, în consecință, rezultă o schimbare de comportament în favoarea mediului.

O. Роговая, Р. Карапетян, А. Галеева susțin că dezvoltarea durabilă trebuie să constituie suportul formal și informal al întregului conținut de pregătire profesională a unui pedagog [13]. Aceeași idee o dezvoltă I. Bumbu, care consideră că dezvoltarea durabilă va implica, în mod reciproc (subiect–obiect, obiect–subiect), o solidaritate, o capacitate de cooperare și ajutor reciproc între generații și generațiile viitoare, prin punerea în aplicare a comportamentelor ecologice și de protejare a mediului (economia de energie, poluarea apei, solului, aerului, sortarea și reciclarea deșeurilor) [1].

Când Fr. Bacon a inițiat procesul de cunoaștere științifică, era, desigur, necesar să fie acordată prioritate metodei. Dar cercetările au făcut progrese mari de atunci și de aceea, în multe probleme, este posibil ca învățarea metodelor să nu mai preceadă învățarea concluziilor. După cum scria Frederic Turner, studenții trebuie să vadă rotirea pământului către lumina solară și nu răsăritul soarelui, metaforele și definițiile având greutatea lor cognoscibilă, subliniind că legile universului uman formează o piramidă gigantică în baza căreia se află matematica, urmată în ordine de fizică, chimie, biologie, arte și științe umanistice [4].

Ecologia a căpătat o pondere deosebită în cadrul științelor biologice, mai ales pentru că domeniul său de studiu acoperă arii însemnate din preocupările altor științe, nu numai din cele învecinate, ci chiar și din cele care, la prima vedere, par a nu avea tangență cu ea. Ecologia este prin excelență o știință interdisciplinară și, în același timp, un domeniu în care multidisciplinaritatea și polidisciplinaritatea se regăsesc înainte de a-i da caracterul de interdependență caracteristic. Ea este izvorul care trebuie să genereze o mai bună administrare a mediului și să provoace optimizarea naturii și amplificarea fluxului de energie, informație și materie care parcurge diferite teritorii.

Ținând cont de faptul că funcționarea științifică a disciplinelor universitare de specialitate este monodisciplinară, intervenția în materie de educație de mediu cere o dinamică pluridisciplinară și inter/transdisciplinară, care preconizează o revizuire a conținuturilor disciplinelor de bază și opționale în planurile de studii. O asemenea intervenție presupune solicitarea diverselor discipline de studiu în formarea competențelor ecoeducaționale a viitorilor învățători, fiecare prin mijloace proprii, specifice. În paralel, este necesară o disciplină specială, care să vizeze nemijlocit formarea ecoeducațională a studenților, valorificând și integralizând aporiturile celorlalte discipline.

Sub aspect pluridisciplinar, intervenția vizată solicită fiecărei discipline să vină cu propuneri pentru a valorifica conținuturile sale în vederea formării competențelor educaționale ale viitorilor învățători (fig. 1).

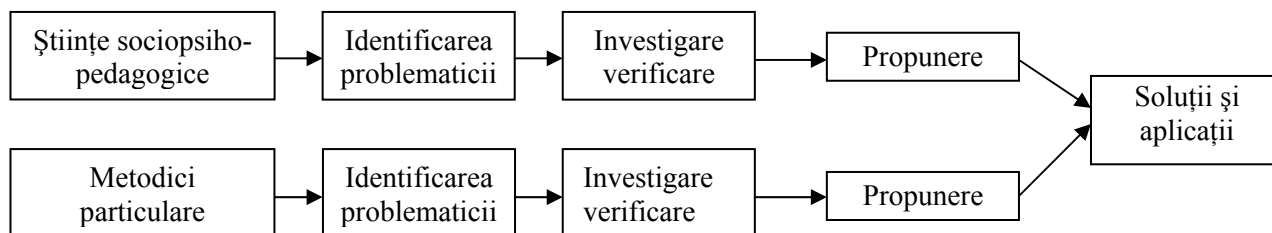

Fig.1. Funcționarea pluridisciplinară [9].

Sub aspect inter/transdisciplinar, colaborarea disciplinelor presupune crearea de noi paradigme pentru a soluționa o problemă de cercetare comună și a produce noi competențe. După G. Moser, această abordare înglobează, la toate stadiile de soluționare a problemei, diferite discipline implicate. Definirea obiectului, strategiile aplicate, precum și recomandările trebuie să se bazeze pe o abordare comună a problematicii (fig.2).

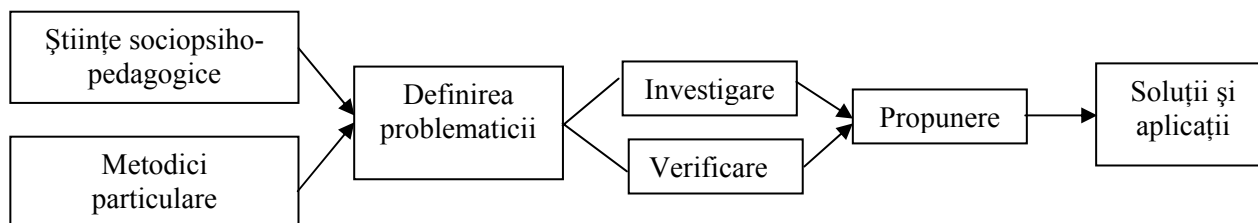

Fig.2. Funcționarea inter- sau transdisciplinară [9].

Formarea cadrelor didactice pentru educația relativă de mediu este o sarcină permanentă a școlii noastre. Ea trebuie să pună problema mediului atât din punctul de vedere al dezvoltării social-economice naționale, cât și din cel al interesului umanității.

Este evident că cele mai bune programe de studiu și cel mai bun program pedagogic nu pot avea efectul dorit dacă cei care au sarcina de a preda educația relativă de mediu nu conduc în condițiile cele mai bune procesul de învățământ. Nu trebuie să formăm neapărat specialiști în educația relativă de mediu, dar trebuie să le formăm cadrelor didactice competența necesară pentru a defini conținutul și experiența pozitivă privind mediul și problemele sale.

Formarea interdisciplinară a cadrelor didactice și a tuturor persoanelor care activează în învățământ, importanța deosebită acordată legăturii dintre învățământ, cercetare, producție, precum și dominanta tehnică și practică aflată în alcătuirea proiectelor sunt geneza unei părți a educației ecologice care trebuie să fie prezentă în materiile predate.

Procedurile expuse înaintează dificultăți de aplicare, în special la identificarea și definirea continuă a problematicii, deoarece aceasta ține de paradigma proprie fiecărei discipline. Însă aceste dificultăți pot fi depășite în condițiile, în care managerii și cadrele didactice universitare conștientizează necesitatea de a-și aduce aportul în soluționarea problemelor de mediu.

Protecția mediului apare astfel ca o preocupare firească a școlii din Republica Moldova, care este promovată de fiecare disciplină în parte, fiind cizelată în structură și în amănunt de educația ecologică, de concepția sistemică și de fibrele indisolubile care leagă învățământul de cercetare și viața cotidiană.

Referințe:

1. Bumbu I. Ecologizarea sistemului educațional // Făclia, 14 noiembrie, 2009, p.13.
2. Dunlap R., Van Lier K. The New Environmental Paradigm. A proposed measuring instrument and preliminary results // Journal of Environmental Education. - 1978. - No.9 (4). - P.10-19.
3. Guțu V. (coord.). Psihipedagogia centrată pe copil. - Chișinău: CEP USM, 2008.
4. Ionescu A., Săhneanu V., Bîndiu C. Protecția mediului înconjurător și educația ecologică. - București: Ed.Cereș, 1989.
5. Ionescu A., Berca M. Ecologia și protecția ecosistemelor. - București, 1988.
6. Hughey J., Bardo J. Social psychological dimensions of community and quality of life: some obtained relations. Psychological Raport, 1997, 1(1), p.239-246.
7. Van der Plicht J., Eiser J., Spears R. Attitudes toward nuclear energy: familiarity and salience // Environment and Behavior. - 1986. - No.18. - P.75-93.
8. Bronfenbrenner U. The Ecology of Cognitive Development: Research Models and Figurative Findings, în: R.H.Wozniak, K.W.Fischer (ed), Development in context: Acting and Thinking in Specific Environments, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, Hillsdale, 1999.
9. Moser G. Introducere în psihologia mediului. - Iași: Polirom, 2009.
10. Дерябо С.Д., Ясвин В.А. Экологическая педагогика и психология. - Ростов-на Дону, 1996.
11. Дряхлов Н., Кондратьев В. Опыт работы по экологическому воспитанию студентов // Коммунистическое воспитание в высшей, средней специальной школе: обзорн.информ. выпуск 2, Москва, 1987.
12. Зверев И. Экологичность и образование // Советская педагогика. - 1991. - №1. - С.9-12.
13. Гоговая О. Становление эколого-педагогической компетентности специалиста в области образования / Автореф.дис.канд.наук. - Санкт-Петербург, 2007.
14. Карапетян Р., Галеева А. Опыт экологического воспитания в вузах. - Москва, 1985.
15. Ясвин В.А. Психология отношения к природе. Изд-во «Смысл». - Москва, 2000.

Prezentat la 26.03.2010